

Selvitys vastikkeellisesta seksistä selviytymiskeinona

Marja Katisko & Elina Laine

Tutkimusselvityksen tausta ja tavoite

Selvityksen tavoitteena on tuottaa ymmärrystä vastikkeellisesta seksistä ilmiönä. Koska ilmiö on haasteellinen ja vaikeasti tavoitettava, on sitä tarkasteltava suhteessa ympäröivään kontekstiinsa ja yhteiskunnalliseen ympäristöönsä. Tarkastelemme kompleksisia olosuhteita ja elämäntilanteita, joissa ihmiset elävät. Kompleksisuudessa on metatasolla kysymys yhteen kietoutumisen, muovautumisen ja yhteisvaikutusten ilmiöistä (Hanen 2017; Patton 2011). Lähtökohtanamme on, ettei vastikkeelliseen seksiin välttämättä ajauduta eikä sitä voida määritellä eräänlaiseksi “huono-osaisuuden päätepisteeksi”. Ennemminkin ilmiötä on tarkasteltava suhteessa moninasiin elämäntilanteisiin ja yhteiskunnan rakenteellisiin kysymyksiin. Siten tavoitteena on tuottaa tutkittua tietoa ilmiöiden taustalla olevista yhteiskunnallisista eriarvoistavista mekanismeista, jotka voivat liittyä esimerkiksi taloudellisiin kysymyksiin ja palvelujärjestelmän epäkohtiin.

Selvityksessä käytämme käsitettä vastikkeellinen seksi kuvaamaan tutkimaamme ilmiötä. Siinä yksilölle tarjotaan vastiketta, kuten päihdettä, tavaraa tai yöpaikkaa, seksuaalista tekoa vastaan. Alle 18-vuotiaiden nuorten kohdalla käytetään myös kaupallisen seksuaalisen hyväksikäytön käsitettä, koska alaikäisten kohdalla kyse on aina rikoksesta (Kervinen & Ollus 2019, 54). Tarkastelemme myöhemmin selvityksessä erilaisia ilmiöihin liittyviä ja osin sitä eri näkökulmista tarkastelevia käsitteitä.

Selvityksessä tutkitaan vastikkeellista seksiä haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden näkökulmasta. Haavoittuvuus voi liittyä olosuhteisiin, joissa ihminen elää: esimerkiksi asunnottomuuteen, päihderiippuvuuteen, paperittomuuteen tai lastensuojelun asiakkuuteen. Muita haavoittuvuus tekijöitä voivat olla esimerkiksi mielenterveysongelmat, kokemukset seksuaalisesta väkivallasta tai ilman oleskelulupaa maassa olemisen. (Liitsola ym. 2013, 9.) Olosuhteet, joissa ihminen elää eivät useinkaan ole yksilön omia valintoja, vaan pikemminkin rakenteellisia, ja jotka rajoittavat ihmisen toimintakykyä ja toimintamahdollisuuksia.

Tutkimushankkeessa selvitetään haavoittuvissa olosuhteissa elävien henkilöiden taustoja, reittejä ja syitä vastikkeelliseen seksiin. Selvityksen taustalla on hallituksen tasa-arvon ohjelman tavoite

ymmärtää ilmiöitä ja siihen liittyviä haavoittuvuuksia sekä mahdollisia hyväksikäytön piirteitä (Hallituksen tasa-arvo ohjelma 2020-2023). Ilmiöitä käsitellään sosiaalipoliittisena kysymyksenä, jolloin tutkimuksellinen katse kohdistuu vastikkeellisen seksin taustalla vaikuttaviin sosiaalisiin ja taloudellisiin ehtoihin ja eriarvoisuuksiin. Alun perin selvityksestä oli tarkoitus rajata pois ihmiskauppaan liittyvä rikollinen toiminta, mutta tutkimuksessa käytetyssä aineistossa ilmiöitä jäsennettiin usein osana ihmiskaupan tunnuspiirteitä, joten ihmiskauppaan ja paritukseen liittyviä näkökulmia ei voitu täysin rajata pois selvityksestä. Selvityksestä on rajattu pois seksin ostajien näkökulma. Tavoitteenamme on tuottaa tutkittua tietoa vastikkeellisesta seksistä ruohonjuuritasolla ja yhteiskunnan marginaaleissa.

Vastikkeellista seksiä koskeva tutkimus on eettisesti paikantunutta ja edustaa kriittistä yhteiskuntatutkimusta: tutkimuksen tavoitteena on edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta (esim. Harinen 2014, 64). Samalla aihe on moraalisesti latautunut ja siihen liittyy paljon stigmaa, joka vaikeuttaa yksilöiden arkea ja palveluiden käyttöä. Marginaalisoituja ilmiöitä ja yksilöitä tutkittaessa toiminnan eettisyys ei liitykään vain siihen, miten ja miksi tutkimus tehdään, vaan huomio kohdistuu myös asianosaisten kohteluun ja heidän kuulemiseensa (Granfelt 2004, 142). Pyrimme marginaalissa tilanteissa elävien yksilöiden toimijuuden tunnistamiseen. Näin keskiössä on ilmiöön liittyvät yhteiskunnalliset ja rakenteelliset epäkohdat, jotka kerrostuvat ihmisten elämässä yksilöllisesti.

Ilmiön käsitteellinen monitasoisuus

Kuten edellä kuvaamme selvityksessä käytetään ensisijaisesti vastikkeellisen seksin käsitettä. Käsitteen valinta perustuu tutkimuksen aineistoon, jossa haavoittuvassa asemassa elävien yksilöiden selviytymiskeinoille ja yleisesti ilmiölle oli vaikea löytää sopivaa käsitettä. Pyrkimyksenämme on tavoittaa ilmiöön liittyvät moninaiset haavoittavat olosuhteet ja erilaiset marginaaleissa paikoissa elävät yksilöt. Tällöin käsitteet eivät välttämättä tavoita yksilöiden kokemusmaailmaa ja elämänmerkityksiä, vaan voivat tuottaa myös yksipuolisia ja stereotyyppisiä kuvia. Esittelemme kuitenkin lyhyesti muita ilmiöön liittyviä lähestymistapoja ja käsitteellisiä jäsennyksiä.

Suomen laissa käytetään käsitettä prostituutio, jolla viitataan ryhtymiseen sukupuoliyhteyden tai siihen liittyvään seksuaaliseen tekoon korvausta vastaan (Rikoslaki 20 luku 9 §). Prostituutio tarkoittaa yksinkertaistaen tilannetta, jossa henkilö vaihtaa seksiä tai siihen liittyvää toimintaa rahan tai johonkin muuhun taloudelliseen tai materiaaliseen hyödykkeeseen, kuten päihteisiin, ruokaan,

matkoihin tai lahjoihin (ks. Ahtiainen 2021, 289; Skaffari 2010, 41). Prostituution sisältyy muun muassa seksi, eroottinen tanssi, puhelinseksi, escortpalvelut ja pornontuotanto (Kontula 2007, 493). Prostituutio ei ole Suomessa laitonta, mutta sitä säädelään ulkomaalaislaissa, rikoslaissa ja järjestyslaissa (THL 2023). Ilmiötä koskevat päätökset ja politiikka kertovat myös yhteiskunnallisista muutoksista, esimerkiksi prostituutiota koskevaa lainsäädäntöä voidaan tarkastella myös osana maahanmuuttoon liittyvää hallintaa ja valvontaa (Skilbrei & Holmström 2013, 4).

Prostituutio on kuitenkin käsitteenä ongelmallinen, ja ilmiötä tutkineet ovat kokeneet mielekkäämpänä käyttää seksityön käsitettä, joka korostaa seksiä myyvien yksilöiden toimijuutta (Kontula 2008, 34). Näkökulma on tärkeä, sillä aihetta koskevaa tutkimusta on ajoittain kritisoitu yksilöitä patalogisoivaksi ja uhriuttavaksi (Karkulehto & Leppihalme 2018, 266). Toisaalta esimerkiksi jotkut erotiikka-alalla työskentelevät ihmiset haluavat välttää määritelmää seksityöntekijä, koska käsitteellä on yhteys prostituutioon, kun taas jotkut eivät halua puhua seksityöstä työnä vaan elämäntilanteena, josta haluavat pois (Kauppinen & Nikula 2020). Selvityksessä ei tarkastella seksiä *työnä* vaan *selviytymisenä*. Siten tutkimuskontekstin kuvaaminen seksityön käsitteellä on harhaanjohtavaa. Samalla tunnistamme, että seksityötä ja erityisesti sen haittoja korostavassa tutkimuksessa tuotetaan usein yksipuolinen diskurssi uhreista, mikä kaventaa seksityöntekijöiden kokemuksien kuulemisen tärkeyttä (Kontula 2007, 493).

Prostituutioon tai seksityöhön liitetään usein sukupuolistuneita merkityksiä; suurin osa seksiä myyvistä määritellään naisiksi ja ostajat miehiksi, ja aikaisemman tutkimuskirjallisuuden keskiössä ovat olleet seksityötä tekevät naiset (Ahtiainen 2021). Seksityötä tekeviin naisiin kohdistuu usein ennakkoluuloja ja stereotyyppioita, mikä liittyy odotuksiin naisista hoivaavina, itsekontrolloituna ja ruumiillisesti koskemattomina yksilöinä (Rantz 2009). Ilmiötä käsittelevässä keskustelussa on myös tärkeä tunnistaa ja purkaa siihen mahdollisesti liitettyjä heteronormatiivisia merkityksiä. Esimerkiksi HLTBQ-ihmisten tilanteista suhteessa vastikkeelliseen seksiin tiedetään vähän (Holmström 2019, 10).

Seksin myymiseen sisältyvät riskit ja korvaukset vaihtelevat yksilöiden välillä: osalla on hyvät mahdollisuudet neuvotella työnsä rajoista sekä maksettavista korvauksista, kun taas osalla näitä neuvottelumahdollisuuksia on vähemmän (Ahtiainen 2021, 295). Osalle yksilöistä seksin myyminen on valinta, johon ei kytkeydy hyväksikäytön teemoja, kun taas osalla saattaa olla elämässä moninaisia haavoittavia olosuhteita ja marginalisaation kokemuksia.

Prostituutio ja seksityö on erotettava parituksesta, jossa seksin ostajan ja myyjän välillä on kolmas henkilö, joka pyrkii ansaitsemaan tai hyötymään toisen harjoittamasta prostituutioista. Vuorostaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvässä ihmiskaupassa yksilöä painostetaan tai pakotetaan prostituutioon ja usein tilanteeseen liittyy kontrollia, väkivaltaa tai sen uhkaa. (Pro-tukipiste 2022.) Ihmiskauppa¹ on vakava yksilön vapautteen kohdistuva rikollisuuden muoto ja ihmisoikeusrikkomus. Ihmiskaupan uhrien tunnistamista haastaa muun muassa uhriin kohdistuva väkivalta tai sen uhka sekä painostaminen ja häpeä (Roth & Luhtasaari 2021, 20).

Kuten edellä kuvaamme, käytämme selvityksessä ensisijaisesti vastikkeellisen seksin käsitettä. Sitä on kuitenkin lähestytty useilla erilaisilla tavoilla ja käsitteen kohdalla on olennaista huomioida kontekstuaalisuus: vastikkeellisuus voidaan liittää esimerkiksi tarjottuun ravintolaillalliseen tai niin sanottuun sokeri-deittailuun, toisaalta esimerkiksi asiantuntijasta ja kontekstista riippuen sitä voidaan lähestyä seksuaalisen hyväksikäytön näkökulmasta (Seikkula 2019, 74). Ilmiötä on jäsennetty myös *survival sex* -käsitteellä, jolla viitataan selviytymiskeinoon äärimmäisissä tai haavoittuvissa olosuhteissa (ks. Aalto 2021). Esimerkiksi asunnottomuuden kohdalla vastikkeellisessa seksissä voi olla kyse kompleksisista ihmissuhteista, jotka tarjoavat emotionaalista ja materiaalista turvaa. Samalla kyse on ikään kuin yksilöllisistä teoista tilanteissa, joita kehystävät yhteiskunnan eriarvoiset rakenteet. (Watson 2011, 644.)

Haavoittuvuus yhteiskunnallisena paikkana ja olosuhteena

Marginalisaatio ei viittaa yksilön ominaisuuteen, vaan kyseessä on yhteiskunnallinen paikka tai elämäntilanne, johon voi liittyä esimerkiksi toiseuttamisen kokemuksia ja palvelujärjestelmän epäkohtia (Kuronen 2022). Selvityksen näkökulma rajataan näissä marginaaleissa ja haavoittuvissa

¹ <https://syrjinta.fi/ihmiskauppa> Ihmiskauppa on vakava rikos, jossa rikosentekijä eri keinoin saattaa uhrinsa hyväksikäytön kohteeksi, usein taloudellisen hyödyn saamiseksi. Yleisimmin ihmiskaupassa uhrilta viedään valinnanvapaus ja häntä hyväksikäytetään esimerkiksi seksuaalisesti tai hän joutuu tekemään töitä olosuhteissa, jotka eivät ole lainmukaiset. Ihmiskauppa voi olla kansainvälistä, rajat ylittävää rikollisuutta tai tapahtua kokonaan Suomessa. Ihmiskaupaa voi tapahtua myös perheen sisällä tai muissa läheisissä ihmissuhteissa. Hyväksikäyttö on harvoin yksittäinen teko, vaan se on usein ajallisesti pitkä alistamisen ja vallankäytön prosessi. Rikoksen tekijä voi käyttää hyväkseen uhrin haavoittuvaista asemaa, kuten köyhyyttä, asunnottomuutta, vakavaa sairautta tai päihteidenkäyttöä. Uhri voi olla riippuvainen tekijästä, tai tekijöistä, esimerkiksi sukulaisuuden, työpaikan tai velkasuhteen vuoksi. Esimerkiksi näitä hyväksikäyttämällä uhri saadaan vähitellen tekijän määräysvallan alle, jonka seurauksena uhrilta viedään hänen valinnanvapautensa ja mahdollisuutensa irtaantua hyväksikäytöstä. Ihmiskaupan uhri voi olla näennäisesti vapaa ja osallistua yhteiskuntaan, mutta olla kuitenkin esimerkiksi seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tai pakkotyön uhri.

olosuhteissa oleviin yksilöihin, joilla on elämässä esimerkiksi taloudellista ja sosiaalista niukkuutta (Kauppinen & Nikula 2020). Haavoittuvuus tai haavoitetuksi määrittelemisen voi kuitenkin marginalisoida yksilöiden kokemuksia ja tuottaa stereotyyppisiä mielikuvia. Onkin olennaista kiinnittää huomiota niihin rakenteellisiin ja institutionaalisiin ehtoihin, jotka tuottavat haavoittuvuutta yhteiskunnassa. (Virokannas ym. 2018.) Haavoittuvuus ei siis ole jonkin yksilön tai ryhmän piirre, vaan kyse on yhteiskunnallisesta prosessista (Kuronen 2022). Tässä selvityksessä haavoittuvuus ymmärretään ilmiönä, joka liittyy muun muassa huono-osaisuutta aiheuttaviin olosuhteisiin, elämänriskien kasautumiseen sekä hyvinvointivaltion turvaverkkojen ohentumiseen.

On tärkeä huomioida yksilöiden väliset erot suhteessa haavoittuvuuteen. Intersektionaalisesta näkökulmasta haavoittuvuus ymmärretään yhteiskunnallisena kysymyksenä, jossa yksilöitä määrittävät kategoriat tuottavat niin toimijuuden mahdollisuuksia kuin myös eriarvoisuuden ja sorron kokemuksiakin (Heino 2023). Tässä selvityksessä sovellamme väljästä intersektionaalista näkökulmaa. Näin pyrimme tunnistamaan yhteiskunnan eriarvoisia rakenteita, jotka kerrostuvat yksilöiden elämässä ja saattavat joissakin tilanteissa lisätä riskiä vastikkeelliseen seksiin selviytymiskeinona. Tarkastelemme erityisesti sukupuoleen, nuoreen ikään ja maahanmuuttoon liittyviä kategorioita tilanteissa, joihin liittyy muun muassa päihteidenkäyttöä, asunnottomuutta ja lastensuojelun asiakkuutta. Samalla valitut näkökulmat voivat niputtaa erilaisissa tilanteissa eläviä yksilöitä yhteen. Pyrimme kuitenkin vahvistamaan ymmärrystä haavoittuvuuden ja vastikkeellisen seksin välisestä suhteesta erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnan marginaaleissa.

Selvityksen osa-alueet ja tutkimuskysymykset

Selvityksen osa-alueet ovat jakautuneet seuraavasti: 1) vastikkeelliseen seksiin ja haavoittuvuuteen 2) marginaaleissa tilanteissa elävien yksilöiden taustoihin, syihin ja reitteihin vastikkeellisen seksiin sekä 3) tuen ja palveluiden haasteisiin ja tarpeisiin.

Selvityksen tutkimuskysymykset liittyvät selvityksen osa-alueisiin:

- millaiset olosuhteet ja tekijät altistavat vastikkeelliseen seksiin?
- millainen ilmiö vastikkeellinen seksi on suhteessa henkilön haavoittuvuuteen ja millaisia taustoja, syitä ja reittejä seksin myymiseen on?
- miten sellaiset haavoittuvuudet rakentuvat, joissa henkilö pyrkii selviytymään vastikkeellisella seksillä ja miten tilanne olisi voitu välttää?

Aineiston kerääminen ja analyysi

Selvitystä varten kerättiin laadullinen tutkimusaineisto, jossa haastateltiin muun muassa asunnottomuuteen, ihmiskauppaan, paperittomuuteen sekä lastensuojelutyöhön erikoistuneiden järjestöjen työntekijöitä. Haastattelut suoritettiin 10/2022 – 2/2023 välisenä aikana ja ne toteutettiin joko pari- tai yksilöhaastatteluita. Haastatteluja toteutui yhteensä 10 kappaletta, ja niihin osallistui yhteensä 14 työntekijää. Haastatteluaineistoa kerättiin valtakunnallisesti, suurin osa haastatelluista kuitenkin työskenteli pääkaupunkiseudulla. Alun perin tavoitteena oli haastatella lisäksi julkisen sektorin lastensuojelun jälkihuollon työntekijöitä sekä mielenterveys- ja päihdepalveluiden työntekijöitä, mutta heitä ei pyynnöistä huolimatta haastatteluja varten tavoitettu. Laadullinen tutkimusaineisto mahdollisti ilmiön ymmärtämiseen pyrkivän tutkimusotteen. Haastateltavat tavoitettiin tutkijoiden jo olemassa olevien verkostojen avulla. Haastattelut toteutettiin teemattisesti edellä kuvattuja tutkimuksen osa-alueita hyödyntäen. Aineistoa lähestyttiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jossa aineistoa järjestettiin pilkkomalla ja yhdistelemällä aineistoa temaattisiin kokonaisuuksiin. Menetelmällisesti sisällönanalyysi sopii hyvin laadullisten haastattelu- ja tekstiaineistojen analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009.)

Haavoittavassa asemassa olevien elämää ja yhteiskunnallista asemaa tutkiessa on erityisen huolellisesti huolehdittava hyvän tieteellisen käytännön lähtökohdista, jotta tutkimusta voidaan pitää eettisesti hyväksyttävänä ja luotettavana. Koska tutkimuksen kohteena on monella tapaa haavoittuvassa asemassa oleva kohderyhmä, emme haastatelleet kohderyhmään kuuluvia henkilöitä. Selvityksen informantit ovat haastatteluissa siis työntekijöinä ja ammattilaisina läsnä, mikä mahdollisti ammatillisen etäisyyden ilmiöön: haastateltavien ymmärrys ilmiöistä on rakentunut työkokemuksen ja asiakaskohtaamisten myötä. Tutkimuksellinen valinta sivuuttaa kuitenkin palveluiden käyttäjien kokemuksen, mutta työntekijöitä haastatteleamalla saatiin tietoa, joka on merkityksellistä palvelujärjestelmän kehittämisen ja jatkotutkimuksen kannalta.

Selvityksen tulokset

Haavoittuvuudet, polut vastikkeelliseen seksiin ovat usein kompleksisia

Tässä luvussa tarkastelemme ensin aineistosta nousevia laajoja teemoja, jotka yhdistävät koko aineistoa. Sen jälkeen tarkastelemme vastikkeellista seksiä suhteessa eroihin, kuten ikään, sukupuoleen ja kansalaisuuteen sekä erilaisiin yhteiskunnallisiin tilanteisiin ja paikkoihin kuten lastensuojelun sijaishuoltoon, asunnottomuuteen ja paperittomuuteen.

Oikeestaan siis ihan sellanen, mikä on ollu aika isosti, on se, että on päihteidenkäytön ylisukupolvisuus. Et se saattaa olla jo useammassa polvessa. Myöskin asunnottomuuden ylisukupolvisuus. (H1)

Aineiston analyysin perusteella haavoittuvuudet liittyvät usein ylisukupolviseen huono-osaisuuteen ja sen kasautumiseen, niukkaan taloudelliseen tilanteeseen sekä asunnottomuuteen ja päihteidenkäyttöön (ks. myös Aalto 2021; Watson 2011). Myös aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu ylisukupolvisuuden merkitykset, kuten vanhempien rikollisuus ja kodin ulkopuolelle sijoitus (Henriksen 2021). Lisäksi taustalla voi olla palvelujärjestelmään liittyviä tekijöitä, esimerkiksi yksilö voi kokea, ettei ole päässyt riittäviin päihde- ja mielenterveyspalveluihin tai vastikkeellinen seksi on ollut vaihtoehto taloudelliselle selviytymiselle, jota ei ole pystytty paikkaamaan riittäväällä sosiaaliturvalla.

Rakenteelliset ja yhteiskunnan palvelujärjestelmään liittyvät syyt vastikkeelliselle seksille eivät kuitenkaan muodosta yksinomaan kausaalisia syy-seuraus suhteita, vaan kyse on pikemminkin kompleksisten tilanteiden ja ilmiöiden ketjuista sekä vuorovaikutuksesta, joiden kautta ihminen päätyy tilanteeseen. Kyse voi olla yksilön muuttuvista ihmissuhteista, rajallisista mahdollisuuksista ja vähäisistä vaihtoehtoista toimia toisin. Jos prosessia kuvaa kehämäiseksi voidaan havaita, että ihmisen elämään liittyvät tapahtumat eivät kulje lineaarisesti kohti ajautumista seksin myymiseen, vaan kyseessä on prosessi, jonka erilaisissa vaiheissa kehästä voi olla mahdollisuus tulla ja päästä pois. Keskeiseksi tässä prosessissa muodostuu palvelujärjestelmän epäkohdat ja mahdollisuudet: yhtäältä palvelujärjestelmä tuottaa tilanteita, joissa yksilö kokee poiskäännyttämistä eikä saa riittävää taloudellista ja sosiaalista turvaa, toisaalta jo yksittäiset kohtaavat ja kuuntelevat ammattilaiset voivat muodostua merkityksellisiksi tekijöiksi tilanteissa, joissa yksilö hakee tukea elämäntilanteeseensa.

paljon sellasta, et esimerkiks maksaa vuokran seksillä, ja alun perin se menee niin ja sit se alkaa kääntyä siihen, että siit tuleeikin tällane hyväkskäyttösuhde, ja siit ei pääse enää irti samalla tavalla. (H3)

Mikäli haavoittuvassa asemassa oleva henkilö päätyy jossain elämän vaiheessa vastikkeelliseen seksiin, haavoittuvuuksien taustalla on usein traumakertymisiä, esimerkiksi aikaisempia kokemuksia lähisuhdeväkivallasta. Yksilö voi yrittää selviytyä kokemuksistaan päihteiden ongelmakäytöllä, mikä vuorostaan voi lisätä asunnottomuuden riskiä ja tarvetta mahdollistaa päihteidenkäyttö tai asuminen seksillä. Kyse ei kuitenkaan tässäkään tapauksessa ole kausaalisista syy-seuraus-suhteista, vaan ennemminkin tilanteita on tarkasteltava intersektionaalisesti suhteessa taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin kategorioihin, kuten sosioekonomiseen asemaan ja kansalaisuuteen. Kategoriat tuottavat yksilöille erilaisia olosuhteita ja selviytymisen mahdollisuuksia. Polku voi alkaa esimerkiksi parisuhteessa olevien yksilöiden yhteisestä päätöksestä hankkia toimeentuloa tai jotain muuta vastiketta seksipalveluita myymällä, mutta parisuhteesta voi muotoutua hyväksikäyttösuhde, jossa yksilöä painostetaan seksuaalisiin tekoihin korvausta vastaan.

Mut siinä on myöskin aina se, että he saa sillä esimerkiks yöpaikan. Se on yks. He saa sillä päihteitä. Ja sit myös ehkä mä ite jotenki, ku oon puhunu näitten nuorten kaa, nii siit tulee ihan se semmonen läheisyyden tarve. (H1)

Vaikka syyt vastikkeelliseen seksiin voivat liittyä päihteidenkäyttöön sekä taloudelliseen ja materiaaliseen selviytymiseen, voi toisaalta kysymys olla elämänmittaisista mitätöinnin kokemuksista, kuten lapsuuden turvattomuudesta ja palvelujärjestelmän poiskäännyttämisestä. Ilmiö voi näin tarkasteltuna saada hyvin inhimilliset kasvot: taustalla voi olla toive läheisyydestä ja kosketuksesta. Esimerkiksi asunnottomuuden tai pitkäaikaisen päihteidenkäytön myötä, yksilöllä voi olla vähän mahdollisuuksia hyväksyviin ja arvostaviin kohtaamisiin. Joskus vastikkeellinen seksi voi siis tarjota materiaalisen ja taloudellisen selviytymisen lisäksi kokemuksen läheisyydestä: asiantuntijahaastattelujen perusteella esimerkiksi lastensuojelulaitoksesta luvatta poistuneet nuoret voivat kokea olevansa parisuhteessa tilanteissa, joihin liittyy vastikkeellista seksiä tai kaupallista seksuaalista hyväksikäyttöä. Tällöin ihmissuhteet nivELYVÄT kokemukseen hyväksynnästä ja läheisyydestä, toisaalta tilannetta voi tarkastella valtasuhteen ja vahingoittavuuden näkökulmista. Reitit vastikkeelliseen seksiin ryhtymiseen liittyvät siis sosiaalisiin suhteisiin kietoutuvaan vallankäyttöön, kuten henkiseen väkivaltaan: manipulointiin, kiristykseen ja syyllistämiseen.

Asiantuntijahaastattelujen perusteella haavoittuvassa tilanteissa eläviin yksilöihin kohdistuu usein moninaista väkivaltaa ja vapauden riistoa. Ilmiössä on siis runsaasti parituksen ja ihmiskaupan piirteitä eikä sitä voi käsitteellistää seksityön tai prostituution käsitteillä. Yksilön voi olla myös vaikea

hakea apua viranomaisilta, jos tilanteeseen liittyy muita rikollisuuden piirteitä kuten huumekauppaa, mikä toimii myös kiristyskeinona jatkaa seksin myymistä.

Lapsuus ja nuoruusikä² ja hauraan toimijuuden rakennusaineet

Tutkimusaineistostamme on löydettävissä samanlaisia tuloksia aikaisemmin tehtyjen tutkimusten kanssa. Nuoruuden kontekstissa erityisesti kodin ulkopuolelle sijoitettuihin ja yksin maahan tulleisiin turvapaikanhakija nuoriin liittyy kasvanut riski joutua kaupallisen seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. (Kervinen & Ollus 2019.) Nuorten vastikkeellista seksiä on tutkittu vähän Suomessa, mikä vaikuttaa ammattilaisten, nuorten sekä julkisen keskustelun erilaisiin ja moninaisiin käsityksiin ilmiöstä (Seikkula 2019, 74).

Nuoret ovat myös heterogeeninen ryhmä ja syyt vastikkeelliseen seksiin ovat moninaiset: vastikkeellisen seksin taustalla voi olla seksuaalisuuteen, kokemushalukkuuteen ja kavereiden hyväksyntään liittyvät tekijät. Haavoittuvuutta lisää kuitenkin aikaisemmat kokemukset seksuaalisesta hyväksikäytöstä, väkivallasta ja päihdeongelmat. (Seikkula 2019, 82—83.)

Tutkimusta varten haastateltujen nuorten kanssa työskentelevät kolmannen sektorin työntekijät puhuvat usein vastikkeellisesta seksistä. Siinä nuorelle tarjotaan vastiketta, kuten päihdettä, tavaraa tai yöpaikkaa, seksuaalista tekoa vastaan. Seksityön tai prostituution sijaan esimerkiksi nuoret, joilla on kokemuksia seksistä korvausta vastaan, eivät välttämättä tunnista seksityön ja prostituution käsitteiden kuvaavan heidän kokemuksiaan ja vastikkeellisen seksin käsite voi tavoittaa heidän kokemusmaailmaansa paremmin (ks. Holmström 2019, 12).

et se ei oo elanto, vaan se on vastike siinä, mitä vaihtaa. Et se on se. Ja sit tietysti, kaltoinkohtelua moni meidän nuorista kokenu. Se on tyypillistä. Se liittyy tuohon vapaudenriistoon (H1)

Haastatteluista ilmenee, että osa seksiä selviytymiskeinona turvautuvista nuorista on julkisen palvelujärjestelmän ulottamattomista. Nämä nuoret ovat usein lastensuojelun jälkihuollon

² Käytämme vaihdellen lapsi ja nuori käsitteitä. Lastensuojelulaissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta ja nuorella 18–24-vuotiasta (Lastensuojelulaki 417/2007, 542/2019). Tutkimuksen kohderyhmänä ovat olleet yleisesti lastensuojelulaitoksissa asuvat alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret ja yli 18-vuotiaat nuoret, jotka ovat olleet esimerkiksi päihde- ja asumisen palveluissa ja mahdollisesti lastensuojelun jälkihuollon asiakkaita. Lapsuus ja nuoruus ei kuitenkaan palaudu yleiseen tai selvärajaiseen ajanjaksoon, vaan nuoruus on yksilöllinen kokemus, joka saa erilaisia merkityksiä nuorta ympäröivissä tiloissa ja paikoissa. Lapsuuden ja nuoruuden määrittelyyn vaikuttavat myös erilaiset institutionaaliset ympäristöt ja nuoria määrittävät muut kategoriat, kuten sukupuoli.

ulkopuolelle jääneitä tai jälkihuollon ulottamattomissa. Tutkimusta varten haastateltu lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevä työntekijä kuvaa myös tilanteita, joissa nuori on ollut ennen sijoittamista useita kertoja ja eri pituisia ajanjaksoja huoltajien tai koulun tavoittamattomissa sekä altistunut seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja vastikkeelliseen seksiin.

Nuorten kanssa työskentelevät kertovat ”arkisten tekojen tekemisen” tärkeydestä nuorten kanssa työskennellessä ja stigmasta, jota ei välttämättä tunnisteta.

et ku sit on sen oman minuuden ja oman identiteetin, oman arvokkuuden kokemuksen kanssa, et se on tosi yleistä, ku mäki olen työssäni reilusti yli tuhansia sijaishuollossa asuvia nuoria tavannu, niin se heidän kokemus siitä omasta arvottomuudesta on hyvin vahva ja siihen lastensuojeluun liittyvä häpeä ja stigma. Tän tyyppiset ja se, ettei kelpaa ja hylkäämiskokemukset, jotka siihen liittyy, ovat hyvin vahvoja (H5)

Haastatteluissa korostuvat nuorten kohdalla aikaisemmat kaltoinkohtelun kokemukset, syrjintä ja väkivalta sekä kokemukset omasta arvottomuudesta. Vastikkeelliseen seksiin ajautuneiden nuorten kohdalla liittyy myös nuoren tunne itsenäisyydestä, irtiotosta, itsenäisestä pärjäämisestä. Erityisesti luvatta lastensuojelulaitoksesta poistunut (käytetään myös käsitettä hatkanuori) lapsi tai nuori saattaa tuntea, että valta ja toimijuus ovat hetken nuoren omissa käsissä. Laitoksesta hatkaan lähteminen saattaa olla nuorelle itselleen selviytymisstrategia, joka kuitenkin synnyttää selviytymisen ristiriidan. Pärjääminen vaatii taloudellista selviytymistä, johon vastikkeellinen seksi saattaa vaikuttaa ratkaisulta.

ja suurin osa meidän nuorista käyttää pistämällä huumeita, varmaan 90 prosenttia käyttää pistämällä huumeita. Ja monilla on sitte mielenterveyspuolen kanssa haasteita. Ja sitten huume-elämään liittyy rikokset hyvinkin vahvasti, eli semmosta arkitaparikollisuutta, myös vakavampia rikoksia. Ja meil ei ole kuntarajoja, elikkä meille tulee nuoret ympäri Suomea (H1)

Erityisesti kadulla nuoria kohtaavat työntekijät toivat esiin, että vastikkeellisen seksin lisäksi nuorten elämää leimaavat asunnottomuus, rikollisuus, huumeidenkäyttö sekä vakavat mielenterveysongelmat. Haastateltujen mukaan nuorten taustoissa korostuu yhä enemmän

pääkaupunkiseudulle muualta Suomesta muuttaneet sekä maahanmuuttajataustaiset nuoret. Myös poikien osuus vastikkeellisen seksin myyjinä on lisääntynyt aineiston perusteella.

Naisten marginalisoidut paikat ja selviytymiskeinot

Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu naisten haavoittuva asema yhteiskunnan marginaaleissa, kuten asunnottomuuden tai päihteidenkäytön kohdalla. Sukupuoleen liittyvissä kysymyksissä on tärkeä tunnistaa myös naiseuden kulttuuriset representaatiot ja normatiiviset odotukset, joissa naiseus kytetään osaksi esimerkiksi äitiyttä, vastuurationaalisuutta ja hoivaa. Päihteidenkäyttö, asunnottomuus, lasten huostaanotto tai jokin muu vahvasti latautunut sosiaalinen ilmiö ikään kuin rikkoo näitä normatiivisia odotuksia ja niiden kohdalla yksilöt voivat kokea häpeää ja syyllisyyttä. (esim. Granfelt 1998; Granfelt & Turunen 2021; Karttunen 2019; Kuronen 2022.)

Naisten haavoittuvuutta voi lisätä vähemmistöasema miehiseksi miellettyjen sosiaalisten ongelmien, kuten asunnottomuuden, kohdalla (Kuronen 2022). Myös tässä aineistossa naisten asunnottomuus ja päihteidenkäyttö vahvistivat mahdollisuutta vastikkeelliseen seksiin, mikä joissakin tilanteissa sai myös seksuaalisen hyväksikäytön ja väkivallan piirteitä. Toisaalta kyse oli monimutkaisista ja toisiinsa kietoutuneista ilmiöistä: esimerkiksi päihteidenkäyttö voi johtaa elämänhallinnan hajoamiseen, taloudelliseen niukkuuteen ja asumisen haasteisiin, jotka voivat taas lisätä pyrkimystä selviytyä tilanteista vastikkeellisella seksillä. Vuorostaan päihteidenkäyttö saattoi olla seurausta sietää väkivaltaisia ihmissuhteita, ahdistavia tilanteita ja traumatisoituneita muistoja, joissa nainen oli kohdannut väkivaltaa ja hyväksikäyttöä.

seksityötä selviytymiskeinona tekevien naisten taustalta myös ihan oikeasti löytyy paritusta ja pakottamista seksityöhön -- (H2)

Naiset ovat hyvin erilaisissa tilanteissa suhteessa seksin myymiseen eikä kaikilla naisilla ole taustalla päihdeongelmia, huono-osaisuutta tai selviytymisen pakkoa. Siitä huolimatta tutkimusaineistoa läpi leikkaa maininnat naisista ja tytöistä suhteessa vastikkeelliseen seksiin tilanteissa, joissa yksilöillä on vähän mahdollisuuksia saavuttaa muulla tavalla asumiseen, ravintoon ja turvallisuuteen liittyviä elämän peruselementtejä. Kuten yllä olevasta aineisto-otteesta huomataan, asiantuntijoiden mukaan selvityksen kohderyhmän kohdalla on harhaanjohtavaa puhua seksin myymisestä vapaaehtoisena

valintana tai työnä. Enemmän kyse on selviytymiskeinosta, joka voi joissakin tilanteissa saada myös ihmiskaupan ja parituksen piirteitä. Ihmiskauppaan ja paritukseen liittyvä rikollisuus alkaa monesti lähisuhteessa olevasta vallankäytöstä, jossa yksilöä suostutellaan, manipuloidaan tai pakotetaan seksiin tai seksuaalisiin tekoihin.

Et ja päihdemaailmassa on naisten asema kyllä kovin alisteinen. Et kyllähän se jotenkin tuntuu et se on ennemminkin sääntö kun poikkeus et naiset kohtaa seksuaaliväkivaltaa päihdekulttuureissa. Et ja siitä tulee et mitä pidempään siellä maailmassa naiset elää tai jotenkin se ajatusmaailma muuttuu sillä tavalla et se kuuluu jotenkin siihen. (H7)

Asiantuntijahaastatteluiden perusteella naisten haavoittuvuus liittyy ensinnäkin naisiin kohdistuvaan lähisuhdeväkivaltaan, jossa kumppani edellyttää seksiä esimerkiksi päihteitä tai asumista vastaan. Toiseksi kyseessä on syvälle keholliseen itsemäärätelyyn menevistä kysymyksistä, jotka liittyvät kokemuksiin seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Erityisesti seksuaalisen väkivallan kohdalla on huomioitava ilmiön kiinnittyvän paitsi naisten sosiaalisiin suhteisiin, mutta myös keholliseen ulottuvuuteen (ks. Karttunen 2019, 163). Asiantuntijoiden mukaan näissä tilanteissa yksilöt eivät välttämättä aina halua mieltää tai sanoittaa, että heihin on kohdistunut seksuaalista väkivaltaa, vaan omaa mieltä halutaan suojata vähättelemällä tilanteita, puolustamalla tekijää tai mieltämällä tapahtumat itseaiheutetuiksi. Toisaalta taustalla voi olla myös yhteiskunnan rakenteelliset kysymykset sekä yksilön häpeän tunteita. Vastikkeelliseen seksiin liittyvät stigmaat ovat osaltaan vaikuttamassa siihen että, yksilö välttelee yhteydenottoa viranomaiseen, vaikka häneen olisi kohdistunut väkivaltaa. Kolmanneksi naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja seksuaalista hyväksikäyttöä ei tunnisteta palvelujärjestelmässä tai sitä pidetään ikään kuin “pakollisena pahana” osana naisten elämää, jossa on asunnottomuutta, mielenterveysongelmia, päihteiden käyttöä ja taloudellista niukkuutta. Seksuaalista hyväksikäyttö kohdanneet naiset ovat voineet kokea, että heidän kokemuksiaan on mitätöity tai niitä ei ole uskottu palvelujärjestelmässä.

Ja aika usein siihen liittyy ensi alkuun sellasta, että muut vanhemmat miehet on sit tarjonnut majoitusta ja huumausaineita ja sen ilmaisen majoituksen takia. (H3)

Yleisesti Suomessa sukupuolen merkitykset ja nais erityiset kysymykset jäävät huomiotta palvelujärjestelmässä (Virokannas ym. 2020, 26). Tämä todentuu aineistossa palvelujärjestelmän

puutteina huomioida naisten haavoittuva asema esimerkiksi päihteidenkäytön ja asunnottomuuden yhteydessä, mikä voi joissakin tilanteissa johtaa vastikkeelliseen seksiin. Marjo Kuronen (2022) kuvaa sosiaaliturvan ja palveluiden puutteiden johtavan naisten arkisiin selviytymisen tekoihin pysyä hengissä, joihin voi liittyä myös vahingoittavia ja väkivaltaisia ihmissuhteita. Vastikkeellisen seksin kohdalla erityisesti päihteitä käyttävien naisten asemaa haastaa turvakotipaikkojen ehdollistuminen päihteettömyyteen sekä asunnottomille suunnattujen palveluiden sukupuolineutraalit käytännöt, joissa ei aina huomioida naisten turvattomuuden kokemuksia ja palveluntarpeita. Vastikkeellinen seksi voi mahdollistaa turvaa ja yösijan tilanteissa, joissa palvelut ja ensisuoajat koetaan turvattomiksi tai yksilöllä ei ole mahdollisuutta mennä turvakotiin:

et voi olla joku niin sanotusti miesystävä, kenen luona on, niin se on sit kuitenkin jollakin tavalla parempi vaihtoehto, ku sit olla monien hyväksikäyttämänä, mut ei sitte voi olla, et on se yksi voi tuoda turvaa, mutta myöskin sitten olla hyvinkin väkivaltainen ja joutuu sit nainen monenlaisiin tilanteisiin siellä. (H9)

Yllä kuvatuissa tilanteissa yksilön toimijuus rakentuu ikään kuin pienimmän pahan periaatteella, jossa yksilö valitsee satuttavista tilanteista vähiten rikkovan. Näin vastikkeellinen seksi kietoutuu kompleksisiin ihmissuhteisiin, joissa voi olla läheisyyttä ja turvaa, mutta myös väkivaltaa ja vaihtoehdottomuutta. Naisiin kohdistuva väkivalta ei palaudu vain parisuhteeseen, vaan asiantuntijahaastatteluissa mainitaan myös kunniaan liittyvät väkivallan tilanteet: seksuaalista kuvamateriaalia tai yksilön aikaisempaa vapaaehtoista seksin myyntiä käytetään kiristyskeinona jatkaa seksin myymistä. Väkivallan kompleksisuus suhteessa vastikkeelliseen seksiin ja ihmiskauppaan on tärkeä ymmärtää palvelujärjestelmässä, esimerkiksi asiantuntijahaastatteluissa mainitaan naisten haluttomuudesta käydä korvaushoitoklinikoilla, jos niiden yhteydessä tai läheisyydessä on riski joutua hyväksikäytetyksi. Vuorostaan riittävät päihdepalvelut ja korvaushoito nähtiin keskeisiksi tekijöiksi, jotka vähensivät yksilön tarvetta selviytyä vastikkeellisella seksillä.

No siis se, et sit myös erityisen haavoittuvassa asemassa on sitte... sukupuolivähemmistöihin, seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ja varsinkin, jos sul on esimerkiks etninen tausta, ei ole kantasuomalainen, niin sanotusti. Et vaikka kuuluisit suomalaiseen vähemmistöön ja sit sä vielä kuullut sukupuolivähemmistöön tai seksuaalivähemmistöön.

Naisten haavoittuvien olosuhteiden tiedostaminen yhteiskunnan marginaaleissa ei poissulje sukupuolen moninaisuuden kysymyksiä, vaan aineistossa on muutamia mainintoja sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta sekä nuorten miesten ja poikien vastikkeellisesta seksistä huumeita käyttävien ja lastensuojelulaitoksissa asuvien nuorten ja paperittomiksi määriteltyjen yksilöiden kohdalla. Kuten yllä olevasta aineisto-otteesta huomataan, ilmiötä on tärkeä tarkastella intersektionaalisesti suhteessa risteäviin eroihin kuten sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja kansalaisuuteen. Erot rakentuvat yhteiskunnallisissa valtasuhteissa: kyse ei niinkään ole yksilöiden ominaisuuksista, vaan yhteiskunnan normatiivisista kuulumisen ehdoista ja eriarvoisuuksista, joissa mahdolliset vähemmistöasemat ja sosiaaliset kategoriat nivELYVÄT osaksi erilaisia mahdollisuuksia selviytyä yhteiskunnassa (ks. Heino 2023).

Ulkopuolisena yhteiskunnassa: paperittomuuden kaltaisessa tilanteessa elävät ja vastikkeellinen seksi selviytymiskeinona

Ulkomaalaistaustaisuus ei sinänsä korostunut haastatteluaineistossa, mutta paperittomuuden kaltaisessa tilanteessa elävien ihmisten elämää ja arkea käsiteltiin erityisesti paperittomien palveluita tuottavissa järjestökentän haastattelussa. Tarkoitamme tässä yhteydessä paperittomuudella tai paperittomuuden kaltaisessa tilanteessa olevilla ihmisillä ilman oleskeluoikeutta maassa oleskelevia henkilöitä, joilla ei ole oikeutta sosiaali- ja terveyspalveluihin kotikunnan, EU-lainsäädännön tai Suomen ja muiden maiden välisten sosiaaliturvasopimusten perusteella. Olemme tietoisia termin ongelmallisuudesta ja erityisesti siitä, että ‘paperiton’ on hallinnollinen kategoria, joka määrittää henkilön asemaa valtion näkökulmasta ja siitä, että vailla voimassa olevaa oleskeluoikeutta maassa oleskelevalla on yleensä monenlaisia henkilöllisyyteen ja mahdolliseen aiempaan oleskeluoikeuteen viittaavia dokumentteja. Paperittomuus ei myöskään koskaan ole ainoa paperittomuudessa elävää henkilöä määrittävä ominaisuus (esim. Puumala & Kynsilehto 2017, 358–359). Tässä selvityksessä paperittomilla viitataan kattavien sosiaali- ja terveyspalvelujen ulkopuolelle jääviin henkilöihin.

Ilman oleskelulupaa maassa olevien (nk. paperittomuusilmiö) henkilöiden riski joutua seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi on suuri (Katisko ym. 2023). Seksin myyntiin ja vastikkeelliseen seksiin ryhtymisessä paperittomien henkilöiden kohdalla liittyy paradoksi siitä, että hyväksikäytön kohteena oleva henkilö voi kokea hyväksikäyttöolosuhteiden tuottavan majapaikan, ruuan sekä ihmiskontakteja. Vastikkeellinen seksi saatetaan kokea ongelmallisuudesta huolimatta ainoana

mahdollisuutena jäädä Suomeen ja välttää pakkopalautukselta. Riski lähteä hyväksikäyttösuhteesta voidaan kokea liian suureksi.

Paperittomien ihmisten kohdalla oleskelulupaprosessi kytkeytyy auttamisen mahdollisuuksiin siksi, että tullessaan esimerkiksi auttamisjärjestelmän³ tai julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon edellyttämällä tavalla viranomaisjärjestelmän piiriin henkilö voi mahdollisesti joutua poistetuksi maasta viranomaistoimin. Tällöin yksilö ei uskalla hakea oleskelulupaa tai hakea apua tilanteeseensa.

Vailla voimassa olevaa oleskeluoikeutta maassa olevat ovat monin tavoin haavoittuvassa asemassa, mikä altistaa heidät erilaisille hyväksikäytön muodoille, mukaan lukien ihmiskaupalle. Paperittomuudessa elävät henkilöt ovat myös voineet joutua ihmiskaupan uhreiksi ennen päätymistään paperittomiksi, mutta heidän asemaansa ihmiskaupan uhrina ei ole tunnistettu. Haastatteluaineiston mukaan työperäinen sekä asumiseen liittyvä hyväksikäyttö paperittomassa tilanteessa olevien ihmisten keskuudessa liukuu helposti seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

”se elämisen ehto tai perusstatus on jo haavoittuva, kun sä et kuulu tähän yhteiskuntaan, eikä sulla ole oikeuksia, niihin perusasioihin, millä sä tulet toimeen taloudellisesti. On niitä, jotka ovat erilaisen hyväksikäytön ja suoranaisten ihmiskaupan uhreiksi joutuneet jo matkalla ja silloin myös altistuu sille hyväksikäytölle helpommin” (H6)

Haastattelujen perusteella ilman oleskelulupaa maassa olevat henkilöihin saattaa kohdistua moninaista väkivaltaa ja vapauden riistoa. Ilmiössä on siis ihmiskaupan piirteitä eikä sitä voi käsitteellistää seksityön tai prostituution käsitteillä. Yksilön voi olla myös vaikea hakea apua viranomaisilta, jos tilanteeseen liittyy muita rikollisuuden piirteitä kuten huumekauppaa, mikä toimii myös kiristyskeinona jatkaa seksin myymistä. Yhteiskunnalliset ja rakenteelliset kysymykset voivat liittyä esimerkiksi siihen, miten ulkomaalaiset ilman työlupaa olevat yksilöt ovat usein jo lähtökohtaisesti eriarvoisessa asemassa yhteiskunnassa, samalla kun he kohtaavat viranomaisten taholta vahvempia ennakkokuuloja (Vuolajärvi 2019). Myös yksilön lähtömaan sosiaaliset ja taloudelliset kysymykset vaikuttavat tilanteeseen ja syihin vastikkeelliselle seksille (Fábián ym. 2019; Ruiz-Burga 2021).

³ Auttamisjärjestelmä on Maahanmuuttoviraston alainen viranomainen <https://migri.fi/ihmiskaupan-uhrien-auttamisjarjestelma>

eli varsinkin seksikaupan osalta, niin ollaan jo sitten siinä, että oma mielenterveys on jo niin hajalla (H6)

mut istuu rauhallisessa, turvallisessa tilassa hetken, ja pelkää se, et joku kuuntelee sua ja uskoo, mitä sä sanot, niin se saa sen tilanteen aukeen, sen keskustelun. Et joo, ei se välttämättä tarvi sellasta pitkää kontaktia, mutta luottamuksen (H2)

Samalla yksilöiden taustalla voi olla mielenterveyden haasteita ja traumakokemuksia, jotka voivat ikään kuin vahvistaa hyväksikäytön kehää: yksilöt ovat voineet kohdata väkivaltaa ja traumaattisia tapahtumia aikaisemmin elämässään, jotka toistuvat erilaisissa ihmissuhteissa ja kohtaamisissa Suomessa. Yksilön voi olla myös vaikea päästä auttamisjärjestelmän piiriin, jos tilanteeseen liittyy syyllistämistä ja häpeää. Yksittäiset, lyhyetkin kontaktit järjestön työntekijään, saattavat olla hyvin merkityksellisiä avun saamiseksi.

Johtopäätöksiä ja toimenpidesuosituksia

Selvityksen tavoitteena on ollut lisätä ymmärrystä vastikkeellisesta seksistä haavoittuvassa ryhmässä olevien keskuudessa. Ilmiö on ollut haasteellista tavoittaa käsitteellisesti: kerätyssä aineistossa puhutaan muun muassa vastikkeellisesta seksistä, kaltoinkohtelusta, vapauden riistosta ja vaihtoehdottomuudesta. Selvityksessä on vedetty selvin raja seksityöhön työnä ja vastikkeellisesta seksistä selviytymiskeinona. Käsitteiden moninaisuus osoittaa aiheen kompleksisuuden ja käsitteellisen selkeyttämisen tarpeen, jotta ilmiö voidaan tunnistaa ja kohdata palvelujärjestelmässä sekä ammattilaisten keskuudessa. Ylipäättään vastikkeellista seksiä ja yleisesti seksityötä ja prostituutiota käsittelevää keskustelua olisi tärkeä selkeyttää ja ymmärtää ilmiön monitasoisuus.

Asiantuntijahaastatteluisissa korostettiin ajoittaista vaikeutta erottaa vastikkeellinen seksi ihmiskaupasta, parituksesta ja muusta seksuaalisesta väkivallasta. Siten tässä tutkimuksessa ei ole käsitelty seksityötä sitä vapaaehtoisesti tekevien yksilöiden näkökulmasta, vaan nimenomaan haavoittuvuuteen liittyvinä tilanteina ja olosuhteina yhteiskunnassa. Tiedostamme selvityksen näkökulman olevan rajallinen ja varsin ongelmalähtöinen. Lisäksi tutkimuksessa äänen ovat saaneet vain ammattilaiset, mikä ohittaa ilmiöön liittyvän kokemuksellisuuden ja marginaalissa tuotetun toisen tiedon. Toisaalta on yhteiskunnallisesti merkityksellistä tuottaa ymmärrystä ilmiöstä, joka on asiantuntijahaastattelujen perusteella vaikeasti tunnistettava ja joka liittyy yksilöiden ihmisoikeuksien toteutumiseen.

Vastikkeellinen seksi voi rikkoa yhteiskunnan normatiivisia käsityksiä esimerkiksi iästä, sukupuolesta ja seksuaalisuudesta. Tämä voi vaikuttaa siihen, miten vastikkeellinen seksi tunnistetaan palvelujärjestelmässä. Ammattilaisten saattaa olla vaikea ottaa puheeksi vastikkeellista seksiä yhtäältä aiheen ollessa sensitiivinen, toisaalta se voi rikkoa normatiivisia käsityksiä ja kulttuurisia mielikuvia, joita liitetään esimerkiksi ihmissuhteisiin ja parisuhteisiin. Esimerkiksi nuorten kohdalla vastikkeellista seksiä ei välttämättä aina tunnisteta, jos ilmiön mielletään liittyvän tarkkarajaisiin käsityksiin seksistä ja seksuaalisista teoista osana vain aikuisuutta tai jotain tiettyä kronologista ikävaihetta. Samalla binääristen sukupuolikäsitysten lisäksi tulevaisuudessa olisi arvokasta jäsentää ilmiötä sukupuolen moninaisuuden näkökulmasta eikä aihetta tule sitoa vain heteronormatiiviseen kehykseen. Tässä selvityksessä korostuivat erityisesti naisten ja tyttöjen

haavoittuvuus suhteessa seksuaaliseen väkivaltaan ja vastikkeelliseen seksiin, mikä on merkityksellistä tunnistaa esimerkiksi päihde- ja asumisen palveluissa.

Tutkimuksen tulosten perusteella haavoittuvuudet muodostuivat yksilöllisissä tarinoissa, esimerkiksi traumaattiset tapahtumat ja väkivaltaiset ihmissuhteet kietoutuvat vastikkeelliseen seksiin. Tilanteita on tärkeä tarkastella intersektionaalisuuden näkökulmasta ja kysyä, millaisia merkityksiä esimerkiksi ikä, sukupuoli, kansalaisuus tai sosioekonominen asema saavat vastikkeellisen seksin kohdalla. Tunnistamalla yksilöiden erilaisia toiminnan mahdollisuuksia ja marginalisaation kokemuksia, voidaan tehdä näkyväksi yhteiskunnan eriarvoisia rakenteita, jotka osaltaan lisäävät vastikkeellista seksiä selviytymiskeinona-

Uhri-diskurssien ja yksilöllistävien näkökulmien sijaan asiantuntijahaastatteluissa korostettiin yhteiskunnallisia ja rakenteellisia tekijöitä kuten köyhyyden, asunnottomuuden ja päihteidenkäytön merkityksiä. Ammatillaiset kokivat, että yhteiskunnassa saattaa olla käsitys siitä, että yksilöiden elämäntilanteiden kietoutuessa erilaisiin selviytymisen muotoihin, saatetaan vastikkeellista seksiä pitää ikään kuin luonnollisena osana marginaalissa paikoissa elävien yksilöiden elämää. Toisaalta haastatteluissa korostettiin, että esimerkiksi päihde-, mielenterveys- ja asumisen palveluilla ja riittäväällä sosiaaliturvalla voidaan ehkäistä tarvetta selviytyä vastikkeellisella seksillä. Ammatillaiset korostivat varhaisen tuen ja ennaltaehkäisyn merkitystä, sillä haavoittuvuuksien taustalla saattoi olla esimerkiksi lapsiperheköyhyyttä tai lapsuudessa koettua väkivaltaa. Siten vastikkeellinen seksi ei ole huono-osaisuuden päätepiste tai yksilöihin liittyvä ominaisuus, vaan siihen voidaan vaikuttaa riittäväällä sosiaaliturvalla, sivistys- sosiaali ja terveystaloudella sekä politiikalla, joka edistää yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista.

Tutkimuksen tulosten perusteella vastikkeelliseen seksiin liittyy moninaisia väkivallan ilmiöitä. Reitit voivat liittyä sosiaalisiin suhteissa kietoutuvaan vallankäyttöön, kuten henkiseen väkivaltaan: manipulointiin, kiristykseen ja syyllistämiseen, kuin myös fyysiseen väkivaltaan. Lisäksi ilmiöön liittyy digitaalisen väkivallan piirteitä, jossa esimerkiksi sosiaalisen median kautta lähetetään uhkaavia viestejä tai julkaistaan kuvamateriaalia. Toisaalta väkivalta todentuu myös rakenteellisena ja institutionaalisenä kysymyksenä, kun yksilöt eivät pääse palvelujärjestelmän piiriin tai heidät pois käännytetään siitä. Vastikkeellisen seksin ja väkivallan suhde on tärkeä tunnistaa, sillä se tekee

näkyväksi ilmiöön liittyvät valtasuhteet, jotka vaikeuttavat ja haastavat yksilön poispääsyä vahingoittavista tilanteista ja olosuhteista.

Institutionaalinen väkivalta todentuu myös kehämäisesti: esimerkiksi huostaanotetuilla nuorilla voi olla kokemuksia väkivallasta lähisuhteissa ja lastensuojelulaitoksessa, ja lastensuojelulaitoksista luvatta poistuessaan he ikään kuin putoavat kaikista turvaverkoista ja joutuvat seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Mainitun kaltaisessa tilanteessa olevat lapset ja nuoret on nostettu yhdeksi riskiryhmäksi Ihmiskaupan vastaisessa toimintaohjelmassa (Roth & Luhtasaari, 2021, 33). Olisi tärkeää, että lapset ja nuoret saisivat pääsääntöisesti apua ja tukea sosiaalihuollon, lastensuojelun ja jälkihuollon palveluina. Oleellista on, ettei lasten ja nuorten kohdalla välttämättä ole kyse ihmiskauppaerityisestä palveluista vaan universaalille pohjalle rakennetuista tarpeen mukaisista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista.

Ennaltaehkäisevän työn kannalta sekä lasten ja nuorten suojelemiseksi olisi tarpeen lisätä yhteiskunnallista keskustelua vastikkeellisesta seksistä ja siihen liittyvistä riskeistä. Järjestöjen työntekijät kohtaavat työssään paljon nuoria, jotka ovat pohtineet tai vaihtaneet seksiä kulutustavariin tai rahaan. Kyseessä on verkkosivustoilla ja sosiaalisessa mediassa käytävä toiminta, jonka tunnistaminen on keskeistä lasten ja nuorten kohtaamisissa.

Vaikka vastikkeelliseen seksiin liittyy väkivaltaisia suhteita ja haavoittavia olosuhteita, niin olisi tärkeä tunnistaa sen olevan myös selviytymiskeino vähäisten vaihtoehtojen tilanteissa. Siten vastikkeellista seksiä voidaan tarkastella myös siihen sisältyvästä toimijuuden näkökulmasta, esimerkiksi vastikkeellisen seksin taustalla saattaa olla tavoite ottaa ikään kuin tilanne haltuun, pärjätä ja selviytyä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita uhri-näkökulman sivuuttamista, vaan ennemminkin olisi olennaista kiinnittää huomioita, millaisia toiminnan mahdollisuuksia yksilöillä on marginaaleissa olosuhteissa ja miten yhteiskunnassa voidaan tarjota muita keinoja esimerkiksi asumiselle ja turvallisuudelle sekä viimekädessä ihmisarvoiselle elämälle.

Tässä selvityksessä on tehty vasta pintaraapaisu aiheeseen ja ilmiöstä tarvittaisiin lisää niin laadullista kuin määrällistäkin tutkimusta. Samalla selvitys on alkuvaihe kattavammalle tutkimukselle ja laajemmalle yhteiskunnalliselle keskustelulle, jossa tunnistetaan vastikkeellinen seksi yhdeksi selviytymisen keinoksi ja haavoittuviin olosuhteisiin liittyväksi ilmiöksi. Seuraavaksi esitämme selvityksen myötä syntyneitä toimenpidesuosituksia, joiden tavoitteena on vahvistaa haavoittuvissa

tilanteissa elävien yksilöiden olosuhteita ja palvelujärjestelmän mahdollisuuksia tunnistaa ja kohdata vastikkeelliseen seksiin liittyviä kysymyksiä.

Toimenpidesuositus 1: Riittävät taloudelliset ja asumisen mahdollisuudet sekä mielenterveys- ja päihdepalveluihin pääseminen matalalla kynnyksellä

Tutkimuksen tulokset korostavat vastikkeellisen seksin liittyvän tilanteisiin, joissa yksilö tarvitsee yösijaa tai materiaalista turvaa. Lisäksi vastikkeellisen seksi voi muodostua keinoksi esimerkiksi vuokran tai velkojen maksamisessa. Samalla mielenterveyden haasteet ja traumaattiset kokemukset voivat lisätä seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön riskiä. Haastatteluissa korostettiin erityisesti korvaushoitoon pääsemistä matalalla kynnyksellä, joka vähentää tarvetta vastikkeelliselle seksille. Päihteidenkäytön haittojen vähentäminen ja päihdekuntoutukseen pääseminen sekä asumiseen liittyvät palvelut ovat keskeisiä tekijöitä haavoittuvassa olosuhteissa elävien yksilöiden elämässä, jossa vastikkeellinen seksi liittyy selviytymiseen.

Toimenpidesuositus 2: Lasten ja nuorten aseman vahvistaminen ja lastensuojelulaitoksista luvatta poistuneiden lasten tilanteen erityisyyden tunnistaminen

Lasten ja nuorten vastikkeellisen seksin tai kaupallisen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamiseen ja ylipäättään heidän kohtaamiseensa olisi käytettävä erityisen paljon huomiota ja voimavaroja. Lasten ja nuorten erityisen haavoittuvuuden tunnistaminen, ei tarkoita heidän toimijuutensa sivuuttamista. Ennemminkin lasten ja nuorten ottaessa vastikkeellisen seksin puheeksi erilaisissa palvelujärjestelmän kohtaamisissa, on heidän kokemuksensa otettava vakavasti. Aineiston valossa vaikuttaa siltä, että lasten ja nuorten kokemuksia ei aina uskalleta tai ymmärretä ottaa puheeksi tai niitä vähätellään. Luottamuksen ja turvallisen tilan rakentaminen ovat ensisijaisen tärkeitä. Lisäksi lastensuojelulaitoksista luvatta poistuneiden lasten ja nuorten tilanteisiin on kiinnitettävä erityistä huomiota. Lastensuojelulaitoksista luvatta poistuneet lapset ja nuoret voivat kohdata seksuaalista väkivaltaa ja hyväksikäyttöä sekä suoranaista ihmiskauppaa. Näiden ehkäisy ja tunnistaminen on keskeistä huomioida niin sosiaalihuollossa ja lastensuojelussa kuin myös viranomaisten välisessä yhteistyössä, kuten poliisin virka-avussa. Syyt lastensuojelulaitoksesta poistumiselle ja hatkan aikaisten tapahtumien purkamiselle olisi tärkeä antaa tilaa ja ottaa vakavasti. Lisäksi on olennaista pohtia, millaista tukea ja kohtaamista lapset ja nuoret toivovat ja tarvitsevat lastensuojelulaitoksissa ja yleisesti palvelujärjestelmässä. Maahanmuuttajataustaisten lapsiin ja nuoriin kohdistuva kaupallinen seksuaalinen hyväksikäyttö tai vastikkeellinen seksi ovat haastattelujen mukaan

lisääntynyt viime vuosien aikana, tähän on kiinnitettävä erityistä huomiota ihmiskaupan tunnistamisessa ja puuttumisessa.

Toimenpidesuositus 3: Oikeuksia vahvista työote. Rikosprosessi ja sen aikana tukeminen

Tutkimustulosten perusteella haavoittuvassa asemassa elävät yksilöt eivät ole aina tietoisia oikeuksistaan tai ne eivät toteudu tilanteissa, joihin liittyy esimerkiksi väkivaltaa, paritusta ja ihmiskauppaa. Erityisesti ilman oleskelu- ja työlupaa olevien yksilöiden asema on haavoittuva ja heidän voi olla vaikea hakea apua viranomaisesta, mikä liittyy pelkoon joutua maasta poistetuksi. Samalla kynnyksellä vaatien oikeuksia voi olla korkea, jos elämään liittyy moninaisia mitätöinnin ja palvelujärjestelmän käännättämisen kokemuksia. Yksilöt tarvitsevat ammattilaisilta psykososiaalista tukea ja kiinnipitämistä rikosilmoitusten tekemisessä ja rikosprosessin aikana, sillä riski joutua uudelleen rikoksen uhriksi voi olla suuri.

Toimenpidesuositus 4: Puheeksi ottamisen, tunnistamisen ja työmenetelmien kehittäminen

Selvityksen johtopäätösten perusteella ammattilaisten voi olla vaikea ottaa puheeksi vastikkeellista seksiä, johon liittyy stigmaa ja aihe on moraalisesti latautunut yhteiskunnassa. Yleisesti seksiin, seksuaaliterveyteen, kehollisuuteen ja mahdollisiin seksuaalisen väkivallan kokemuksiin liittyvät intiimit aiheet vaativat ammattilaisilta sensitiivisyyttä ja tietoisuutta. Puheeksi ottamiseen ja tunnistamiseen olisi kehitettävä työmenetelmiä ja tilanteeseen sopiessa esimerkiksi lomakepohjia, joissa vastikkeellinen seksi huomioitaisiin systemaattisesti. Ammattilaisten tietoisuutta ilmiöiden ja käsitteiden eroista suhteessa vastikkeelliseen seksiin, seksityöhön, ihmiskauppaan ja seksuaaliseen väkivaltaan olisi tärkeä selkeyttää.

Toimenpidesuositus 5: Ihmiskaupan tunnistaminen ja siihen puuttuminen

Ihmiskauppaan liittyvän hyväksikäytön tunnistamiseen liittyviä työmenetelmiä olisi kehitettävä edelleen. Valtakunnallisella tasolla sekä sosiaali ja -terveyspalveluiden näkökulmasta ihmiskaupan uhrien kanssa työskentelyssä hyödynnetään samoja sosiaalityön menetelmiä kuin muidenkin asiakkaiden kanssa ja palvelutarpeeseen tulee vastata myös silloin kun uhriksi joutuminen ei ole tiedostettua tai sitä ei pystytä todistamaan (kts. myös Lampela & Ruuska, 2021).

Toimenpidesuositus 6: Monitoimijainen yhteistyö ja verkostotyö

Ilmiöiden ollessa kompleksia, tarvitaan monitoimijaista yhteistyötä, jossa julkinen, yksityinen ja kolmannen sektorit toimijat nivoutuvat yhteen. Monitoimijaisella yhteistyöllä yksilöä voidaan auttaa ja tukea kokonaisvaltaisesti. Samalla koko palvelujärjestelmää olisi selkeytettävä siten, että ammattilaiset tietäisivät mihin palveluihin ja tuen piiriin yksilö on mahdollista ohjata, kun tilanteeseen liittyy esimerkiksi vastikkeellista seksiä, mahdollista hyväksikäyttöä tai ihmiskauppaa.

Toimenpidesuositus 7: Sukupuolisensitiiviset ja nais erityiset palvelut

Tutkimustulosten perusteella naisten asema yhteiskunnan marginaaleissa, kuten päihteidenkäytön ja asunnottomuuden kohdalla, voivat joissakin tilanteissa lisätä seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön riskiä sekä vastikkeellisen seksin muodostumista selviytymiskeinoksi. Palveluissa on tärkeä tunnistaa naisten mahdollinen haavoittuvuus ja tarve turvalliselle ympäristölle, jossa huomioidaan myös ilmiöön liittyvät häpeä ja syyllisyyden kokemukset. Samalla sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa sitä, että sukupuolen merkitys ja sukupuolistuneen vallan dynamiikka tiedostetaan palveluissa. Tämä ei poissulje sukupuoleen moninaisuuteen liittyviä kysymyksiä, vaan on ylipäätään tärkeä tunnistaa sukupuolen olevan keskeinen sosiaalinen kategoria yhteiskunnassa, ja siihen liittyvät normatiiviset käsitykset voivat rajoittaa ja vaikeuttaa yksilöiden palveluiden käyttöä.

Toimenpidesuositus 8: Ilmiön tunnistaminen suhteessa lähisuhdeväkivaltaan ja turvakotipalveluita ihmiskaupan uhreille, päihtyneille ja päihteitä käyttäville

Tutkimuksen tulosten perusteella vastikkeellinen seksiin ja haavoittuvuus liittyy moninaisiin lähisuhdeväkivallan ja hyväksikäytön kokemuksiin. Samalla valtasuhdetta voi olla vaikea tunnistaa, jos kyseessä on esimerkiksi parisuhde. Toisaalta seksuaalisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan kohdalla kyseessä ei ole välttämättä pari- tai lähisuhteessa ilmenevä väkivalta, mutta yksilöllä voi silti olla tarve turvakotipalveluille. Asiantuntijahaastattelussa korostettiin tärkeyttä saattaa turvakotipaikat myös päihteitä käyttäville ja päihtyneille yksilöille. Päihteidenkäytön estäessä turvakotiin hakeutumisen, yksilöllä on vähän mahdollisuuksia selviytyä tilanteissa, joissa on esimerkiksi asunnottomuutta tai asuminen edellyttää vastikkeellista seksiä.

Lähdeluettelo

Aalto, Erja (2021) Päihteet ja toimeentulon hankkiminen seksi- ja erotiikka-alalta. Päihdelinkki.fi, <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihteiden-kayton-erityisryhmia/paihteet-ja-toimeentulon-hankkiminen-seksi-ja-erotiikka-alalta>.

Ahtiainen, Jaana (2021) Työn määritelmät ja seksuaalisuuden normit opiskelijoiden tekemässä seksityössä. Teoksessa: Matias Kaihovirta & Tiina Lintunen (toim.) Työväki ja seksi. Aatteet, normit ja kokemukset. Väki voimakas -vuosikirja 34. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 287–317.

Fábián, Gergely, Hüse, Lajos, Szoboszlai, Katalin, Lawson, Thomas & Toldi, Andrea (2019) Hungarian Female Migrant Sex Workers: Social Support and Vulnerability at Home and Abroad. *International Social Work* 62(2), 699-711.

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Granfelt, Riitta (2004) Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 12(2), 134–154.

Granfelt, Riitta & Turunen, Saija (2021) Naisten asumispoluilta kerrottua: Aukkaiden ja ammattilaisten kokemuksia asunnottomuudesta, kodista ja asumissosiaalisesta työstä. Helsinki: Y-Säätiö. https://ysaatio.fi/assets/files/2021/09/1.WEB_Tutkimusraportti_Granfelt_Turunen_2021.pdf

Hanen, Tom (2017) *Yllätysten edessä. Kompleksisuusteoreettinen tulkita yllättävien ja dynaamisten tilanteiden johtamisesta* [väitöskirja]. (Maanpuolustuskorkeakoulu Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 11). Maanpuolustuskorkeakoulu

Harinen, Päivi (2014) Laskevan argumentaation logiikka – nollatutkimuksen lähtökohtako? Teoksessa: Lotta Haikkola, Niko Pyrhönen, Merja Pentikäinen ja Teemu Pauha (toim.) Ulos kammioista! Muuttoliikkeiden etnisyyden tutkimus yhteiskunnallisena vaikuttamisena. Helsinki: Etnisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimuksen seura ETMU ry, 57– 65.

Heino, Eveliina (2023) Intersektionaalisuus sosiaalityössä – Systemaattinen kirjallisuuskatsaus. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 31 (1), 60–79. <https://doi.org/10.30668/janus.115587>

Henriksen, Theresa Dyrvig (2021) Do Prostitution and Social Vulnerability Go Hand in Hand? Examining the Association between Social Background and Prostitution Using Register Data. *Sociological Research Online* 26 (3), 525-543.

Holmström, Charlotta (2019) Young people, vulnerabilities and prostitution/sex for compensation in the Nordic countries. Teoksessa Charlotta Holmström (toim.) Young people, Vulnerabilities,

Prostitution/Sex for Compensation in the Nordic Countries: A Study of Knowledge, Social Initiatives and Legal Measures. Nordiska ministerrådet.

Karkulehto, Sanna, & Leppihalme, Ilmari (2018) Työtä töiden joukossa? Seksuaalisuus, kaupallisuus ja toimeentulon pakko kotimaisessa nykykirjallisuudessa. Teoksessa Jussi Ojajärvi, Erkki Sevänen & Liisa Steinby (toim.), Kirjallisuus nykykapitalismissa: suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin näkökulma. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia, 1444, 261-285.

Karttunen, Teija (2019) Nais erityistä päihdehoitoa – etnografinen tutkimus päihdehoitolaitoksen naistenyhteisöstä. JYU DISSERTATIONS 118. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Katisko, Marja, Annala Iris, Kalm-Akubardia, Maija, Kynsilehto, Anitta, Pehkonen, Tuula, Viljanen, Katy (2023) Paperittomien sosiaalisten oikeuksien toteutuminen Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:6 .

Kauppinen, Jaana & Nikula, Minna (2020) Seksityöntekijöiden seksuaaliterveys. Teoksessa: Pirkko Brusila, Katja Kero, Juhana Piha & Marita Räsänen (toim.) Seksuaalilääketiede. Duodecim: Helsinki, s. 711-717.

Kervinen, Elina & Ollus, Natalia (2019) Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations.

Kontula, Anna (2007) Seksuaalisuus seksityössä. Yhteiskuntapolitiikka 72(5), 493-502.

Kontula, Anna (2008) Punainen exodus. Tutkimus seksityöstä Suomessa. Väitöskirjatutkimus. Tampereen yliopisto.

Kuronen, Marjo (2022) Marginaalisuuden, haavoittuvuuden ja nais erityisyyden käsitteellisiä paikannuksia. Teoksessa: Arja Jokinen, Suvi Raitakari & Johanna Ranta (toim.) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa: konstruktionistisia jäsenyyksiä Vastapaino: Tampere, 55-84.

Lastensuojelulaki 417/2007, 542/2019. www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417

Lampela, Sari & Ruuska, Tupu (2021) Selvitys ihmiskaupan uhrien turvallisesta ja tuetusta asumisesta. Työpaperi 27/2021. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

Liitsola, Kirsi, Kauppinen, Jaana, Nikula, Minna, Thesslund, Essi, Huovinen, Minna, Aalto, Erja, Ollgren, Jukka & Brummer-Korvenkontio Henriikki (2013) Terveyttä seksi- ja erotiikka-alalla. Erotiikka-, escort-, ja seksityötä tekevien terveys- ja hyvinvointi Suomessa. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, työpaperi 45/2013.

Marttila, Anna-Maria (2006) Rajat ylittävä Prostituutio. Idäntutkimus 13 (4), 31-43.

Pro-tukipiste (2022). [online] <https://protukipiste.fi/>. Luettu 25.8.2022.

Patton, Michael Quinn (2011) Developmental Evaluation. Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use. The Guilford Press.

- Puumala, Eeva.** & Kynsilehto, Anitta. (2017) Turvapaikanhakijoiden ja paperittomien haastattelu. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.) *Haastattelun käsikirja*, ss. 357-377. Tampere: Vastapaino.
- Rantz, Sanna** (2009) Vieraimpana naisena. Teoksessa: Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Tabujen kahleet*. Tampere: Vastapaino, 179—225.
- Rikoslaki 19.12.1889/39.** <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Roth, Venla & Luhtasaari, Mia** (2021) Suomi torjuu ihmiskauppaa. Ihmiskaupan vastainen toimenpideohjelma. Oikeusministeriön julkaisuja. Mietintöjä ja lausuntoja 2021: 15
- Ruiz-Burga, Elisa** (2021) Implications of Migration Patterns and Sex Work on Access to Health Services and Key Health Outcomes: A Qualitative Study on Male Migrant Sex Workers in London. *International Journal of Sexual Health* 33 (3), 237-247.
- Seikkula, Minna** (2019) Finland: Young People, Sex for Compensation and Vulnerability. Teoksessa: Holmström, Charlotta (toim.) *Young people, Vulnerabilities, Prostitution/Sex for Compensation in the Nordic Countries: A Study of Knowledge, Social Initiatives and Legal Measures*. Nordiska ministerrådet.
- Skaffari, Pia** (2010) Rajat ylittävä prostituutio. Tutkimus naisten kokemuksista pohjoisen itäprostituutiosta. Väitöskirjatutkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Skilbrei, May-Len & Holmström, Charlotta** (2013) *Prostitution Policy in the Nordic Region: Ambiguous Sympathies*. Farnham: Routledge.
- THL** (2023) Ihmiskauppa. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/vakivalta-ja-hairinta/ihmiskauppa>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli** (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta** (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012.
- Virokannas, Elina, Liuski, Suvi & Kuronen, Marjo** (2018) The contested concept of vulnerability – a literature review, *European Journal of Social Work* 23(2), 327-339.
- Virokannas, Elina, Salovaara Ulla, Krok Suvi & Kuronen Marjo** (2020) Finnish welfare service system from the standpoint of women in vulnerable life situations. Teoksessa: Marjo Kuronen, Elina Virokannas & Ulla Salovaara (toim.) *Women, Vulnerabilities and Welfare Service Systems*. London: Routledge, 26-38.
- Vuolajärvi, Niina** (2019) Precarious intimacies – Europeanized border regime and migrant sex work. *Journal of Ethnic and Migration Studies* VOL. 45, No. 7, 1090-1107.
- Watson, Juliet** (2011) Understanding survival sex: young women, homelessness and intimate relationships, *Journal of Youth Studies*, 14 (6), 639-655.